

การวิเคราะห์ความชอบธรรมและความเหมาะสม
ของการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปของประเทศไทย
ในกรณีนายสมคิด พุ่มพวง ผ่านแนวคิดเชิงนิติปรัชญาของซาวินญูญีและเบนแธม
Analyzing the Legitimacy and Appropriateness of Thailand's
General Royal Pardon Through the Case of Somkid Pumpuang
in the Jurisprudential Perspectives of Savigny and Bentham

จินตนา พลอดภัย

Jintana Plodpai

ชนิตนันท์ สังข์รูป

Chanidnun Sungthoop

เพ็ญพงศ์ ตัญยาธิคม

Permpong Tathayatikom

มิญกา รังสิธาดากุล

Minka Rangsihadakul

วนิดา แซ่โจว

Wanida Sae-zhou

นิสิตในหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต (ปริญญาตรี)

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

LL.B Candidates

Faculty of Law, Chulalongkorn University, Phayathai Road, Pathumwan, Bangkok 10330

Corresponding author E-mail: 6440029934@student.chula.ac.th

(Received: July 11, 2024; Revised: July 11, 2024; Accepted: July 11, 2024)

บทคัดย่อ

กฎหมายว่าด้วยการอภัยโทษในประเทศไทยมีประวัติศาสตร์ยาวนานมาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในมาตรา 179 ประกอบมาตรา 175 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในมาตรา 261 ทวิ เป็นแม่บทหลักในการตราถึงอำนาจนั้น รวมไปถึงการกำหนดหลักเกณฑ์และคุณสมบัติในตัวบทกฎหมายย่อยตามพระราชกฤษฎีกา โดยวัตถุประสงค์ของกฎหมายว่าด้วยการอภัยโทษมีเพื่อให้ผู้กระทำผิดได้รับโอกาสกลับคืนสู่สังคมผ่านกระบวนการยุติธรรมอันมีกรมราชทัณฑ์ คณะรัฐมนตรี และกระทรวงยุติธรรมเป็นองค์กรฝ่ายบริหารคอยทำหน้าที่พิจารณากลับกรองในส่วนนั้น รวมถึงพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในฐานะประมุขแห่งรัฐ อย่างไรก็ตาม แม้กฎหมายดังกล่าวจะมีความถูกต้องตามกระบวนการทางกฎหมาย แต่หากนำทศนะแนวคิดเชิงนิติปรัชญามาพิจารณาประกอบจะเห็นได้ว่าการพระราชทานอภัยโทษยังมีข้อพิจารณาในส่วนของความชอบธรรมและความเหมาะสม โดยบทความนี้ผู้เขียนจะมุ่งวิเคราะห์ผ่านแนวคิดเชิงนิติปรัชญาของจอร์จ ฟรีดริค คาร์ล ฟอน ซาวินญูญี (Georg Friedrich Carl von Savigny) แห่งสำนักประวัติศาสตร์ ซึ่งมุ่งเน้นว่าความชอบธรรมของกฎหมายต้องสัมพันธ์กับจิตวิญญาณของชาติที่พัฒนามาจากประวัติศาสตร์ภายในชนชาติ ขณะที่เจอเรมี เบนแธม (Jeremy Bentham) ผู้ก่อตั้ง

แนวความคิดอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ซึ่งมองในเชิงของผลลัพธ์ว่ากฎหมายที่ดีคือกฎหมายที่ก่อให้เกิดปริมาณความสุขมากที่สุดแก่คนในสังคม เขาจึงใช้หลักอรรถประโยชน์นิยมในการวัดคุณค่าของกฎหมาย บทความนี้จะมุ่งพิจารณาความชอบธรรมและความเหมาะสมของการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปของประเทศไทยในปัจจุบันนี้ในกรณีนายสมคิด พุ่มพวง ผ่านแนวคิดเชิงนิติปรัชญาของชาววิญญูและเบนแธม

คำสำคัญ : การพระราชทานอภัยโทษ, พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์, ความชอบธรรม, ความเหมาะสม, นิติปรัชญา

Abstract

The history of the law on pardons in Thailand is long-standing, from ancient times to the present. It is primarily governed by the Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2560 (2017), specifically in Sections 179 and 175, and the Criminal Procedure Code in Section 261 bis. These serve as the main framework outlining the authority, criteria, and qualifications for pardons, detailed further in subordinate laws enacted through royal decrees. The objective of the pardon law is to provide offenders with the opportunity to reintegrate into society through a justice process administered by the Department of Corrections, the Cabinet, and the Ministry of Justice as the executive bodies responsible for such considerations. However, while this law is procedurally correct, from the perspective of legal philosophy, there are considerations regarding its legitimacy and appropriateness. Analyzing through the legal philosophy of Georg Friedrich Carl von Savigny of the Historical School, it is emphasized that the legitimacy of law must relate to the national spirit developed from the nation's internal history. In contrast, Jeremy Bentham, the founder of modern utilitarianism, focuses on content and outcomes rather than formal aspects. He posits that a good law is one that maximizes happiness for the greatest number of people in society. Bentham uses the principle of utility to measure the value of actions and laws, believing that laws stem from the will of powerful individuals and can be amended, altered, or repealed to ensure the greatest benefit and minimize future suffering for the majority in society. This paper aims to evaluate whether the current practice of granting pardons in Thailand, particularly in the case of Somkid Pumpuang, aligns with the legal philosophies of Savigny and Bentham regarding legitimacy and appropriateness.

Keywords : Royal Pardons, Royal Power, Legitimacy, Appropriateness, Legal Philosophy

1. บทนำ

การตีความและการปฏิบัติตามกฎหมายมีบทบาทสำคัญในการก่อสร้างสังคมที่มีความยุติธรรมและเป็นระเบียบเรียบร้อย อย่างไรก็ตาม ความไม่เหมาะสมของหลักในบทบัญญัติย่อมเป็นตัวการให้เกิดความไม่ชอบธรรมในสิ่งที่กฎหมายต้องการจะสร้างได้ โดยเฉพาะในบริบทของกฎหมายว่าด้วยการอภัยโทษในประเทศไทย ที่ยังมีความคลุมเครือและความไม่แน่นอนในเรื่องของความชอบธรรมและความเหมาะสมกับการอภัยโทษในประเทศไทย ดังนั้น ผู้เขียนจึงนำปัญหาข้างต้นมาพิจารณาผ่านมุมมองของนักปรัชญาทั้งสองท่านดังต่อไปนี้

แนวคิดเชิงนิติปรัชญาของจอร์จ ฟรีดริค คาร์ล ฟอน ซาวิญญี่ (Georg Friedrich Carl von Savigny) แห่งสำนักประวัติศาสตร์ ซึ่งมุ่งเน้นว่าความชอบธรรมของกฎหมายต้องสัมพันธ์กับจิตวิญญาณประจำชาติที่พัฒนามาจากประวัติศาสตร์ภายในชนชาติ

แนวคิดเชิงนิติปรัชญาของเจอเรมี เบนแธม (Jeremy Bentham) ผู้ก่อตั้งแนวความคิดอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ซึ่งมองในเชิงของผลลัพธ์ว่ากฎหมายที่ดีคือกฎหมายที่ก่อให้เกิดปริมาณความสุขมากที่สุดแก่คนในสังคม เบนแธมจึงใช้หลักอรรถประโยชน์ในการวัดคุณค่าของการกระทำและกฎหมาย

ผู้เขียนขอแบ่งการนำเสนอเนื้อหาในบทความนี้ออกเป็น 4 หัวข้อ ได้แก่ 1) ความหมาย แนวคิด และวัตถุประสงค์ของการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย 2) แนวคิดเชิงนิติปรัชญาของซาวิญญี่และเบนแธมต่อการพระราชทานอภัยโทษ 3) บทวิเคราะห์ความชอบธรรมและความเหมาะสมของการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปของประเทศไทยในกรณีศึกษาผ่านแนวคิดเชิงนิติปรัชญาของซาวิญญี่และเบนแธม 4) บทสรุปและข้อเสนอแนะ ตามลำดับ โดยแต่ละหัวข้อมีรายละเอียดดังจะได้บรรยายต่อไป

2. ความหมาย แนวคิด และวัตถุประสงค์ของการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย

2.1 ความหมายของการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย

การอภัยโทษ (Pardon) เป็นการยกโทษ ลดโทษ หรือเปลี่ยนโทษหนักให้เป็นเบาให้แก่ผู้โทษที่ได้รับคำพิพากษาให้รับโทษทางอาญา โดยยังถือว่าเป็นผู้กระทำความผิดและเคยต้องคำพิพากษา การอภัยโทษมิได้หมายถึงการลบล้างความผิดที่ได้กระทำไป แต่เป็นการให้อภัยเฉพาะในส่วนโทษที่ต้องรับเท่านั้น การอภัยโทษนี้สามารถเป็นได้ทั้งแบบเด็ดขาดไม่มีเงื่อนไข หรือมีเงื่อนไขใด ๆ ก็ตาม การอภัยโทษจึงไม่มีผลเป็นการลบล้างคำพิพากษา แม้ผู้ที่ได้รับการอภัยโทษจะได้รับการปล่อยตัวเป็นอิสระแล้วก็ตาม ก็ยังถือว่าเป็นบุคคลที่เคยเป็นผู้กระทำความผิดและต้องคำพิพากษาศาลมาแล้ว

ในประเทศไทย การอภัยโทษมีรูปแบบเป็นการพระราชทานอภัยโทษ กล่าวคือ การที่พระมหากษัตริย์ทรงพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณแก่นักโทษผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้รับโทษทางอาญาให้ได้รับการยกโทษหรือเปลี่ยนโทษหนักให้เป็นเบา หรือลดโทษทั้งหมดหรือบางส่วน ซึ่งเป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์โดยเฉพาะ การพระราชทานอภัยโทษจะกระทำได้เมื่อมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วเท่านั้น และจะต้องกระทำในนามพระมหากษัตริย์ การพระราชทานอภัยโทษจึงเป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์อันเนื่องในพระมหากรุณาธิคุณส่วนหนึ่ง ดังที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 179 ที่กำหนดให้พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษ ประกอบกับมาตรา 175 ที่กำหนดให้พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการตราพระราชกฤษฎีกา¹ การพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปนั้นสามารถทำได้โดยการถวายคำแนะนำจากคณะรัฐมนตรีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 261 ทวิ การพระราชทานอภัยโทษจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีผู้ร้องขอหรือถวายเรื่องต่อพระมหากษัตริย์²

¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

มาตรา 175 “พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการตราพระราชกฤษฎีกาโดยไม่ขัดต่อกฎหมาย”

มาตรา 179 “พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษ”

² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 261 ทวิ “ในกรณีที่คณะรัฐมนตรีเห็นเป็นการสมควรจะถวายคำแนะนำต่อพระมหากษัตริย์ขอให้พระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษก็ได้การพระราชทานอภัยโทษตามวรรคหนึ่ง ให้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกา”

การอภัยโทษยังมีความหมายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดไว้ในภาค 7 มาตรา 259 ถึงมาตรา 267 ซึ่งระบุถึงหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการได้รับพระราชทานอภัยโทษ ผลของการอภัยโทษทางอาญากฎหมายห้ามมิให้บังคับโทษนั้นต่อไป หรือถ้าเป็นโทษปรับที่ชำระแล้วก็ให้คืนค่าปรับไป แต่ไม่ได้ลบล้างโทษทางอาญาที่เคยได้รับมาก่อน

2.2 แนวคิดของการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย

การพระราชทานอภัยโทษเป็นแนวคิดที่มีรากฐานลึกซึ้งในประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทย โดยมีที่มาจากภาษิตทางกฎหมายหนึ่งที่เก่าแก่อันหนึ่งของอังกฤษกล่าวไว้ว่า “พระมหากษัตริย์ทรงเป็นที่มาของความยุติธรรม” หรือ “*The King is the Fountain of Justice.*”³ บทบาทของพระมหากษัตริย์ในฐานะผู้ทรงพระราชทานอภัยโทษมีความสำคัญอย่างสูงในสังคมปัจจุบัน เป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างพระมหากษัตริย์กับราษฎร ซึ่งพระองค์เปรียบเสมือนที่พึ่งสุดท้ายในการแสวงหาความยุติธรรม

พระมหากษัตริย์ในฐานะประมุขของรัฐ ทรงใช้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษตามกฎหมายและเพื่อความเที่ยงธรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงพระเมตตาและความกรุณาของพระองค์ การพระราชทานอภัยโทษนี้ไม่เพียงแต่ส่งผลให้ผู้ต้องโทษได้รับประโยชน์สุข แต่ยังส่งผลให้ครอบครัวของผู้ต้องโทษได้รับความสงบสุขและความหวัง

ประวัติศาสตร์การพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยสามารถย้อนไปได้ถึงสมัยสุโขทัย และได้มีการสืบทอดแบบแผนและประเพณีการปกครองมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ การพระราชทานอภัยโทษในอดีตและปัจจุบันถูกมองว่าเป็นการกระทำที่สะท้อนถึงบทบาทของพระมหากษัตริย์ในการเป็นศูนย์กลางของความยุติธรรม ซึ่งเป็นที่มาแห่งการให้อภัยและความเมตตาต่อราษฎรของพระองค์

แนวคิดหลักของการพระราชทานอภัยโทษจึงอยู่ที่การสร้างความยุติธรรมและเมตตาธรรมในสังคม โดยพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ถืออำนาจและใช้อำนาจนั้นด้วยความกรุณาและเที่ยงธรรม ซึ่งถือเป็นหลักการสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความสมานฉันท์และความผาสุกในสังคมไทย

2.3 วัตถุประสงค์ของการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย

การพระราชทานอภัยโทษเป็นการยกโทษตามคำพิพากษาโดยมีผลทำให้อาจไม่ต้องได้รับโทษ หรืออาจได้รับโทษเพียงบางส่วน โดยมีจุดประสงค์ดังนี้

- (1) เพื่อแก้ไขและฟื้นฟูผู้กระทำผิด เป็นวิธีหนึ่งของแนวความคิดและทฤษฎีการลงโทษ เพื่อให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวมาเป็นพลเมืองที่ดี และให้โอกาสผู้กระทำผิดกลับคืนสู่สังคม
- (2) เพื่อเป็นการบรรเทาความแออัดยัดเยียดของผู้ต้องขัง จึงใช้วิธีการอภัยโทษเพื่อที่จะลดจำนวนผู้ต้องขังลง
- (3) เพื่อแก้ไขความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมตามหลักนิติธรรม รวมถึงเป็นการแก้ไขข้อผิดพลาด ในกรณีศาลมีคำพิพากษาที่ผิดพลาดไป เช่น ศาลพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิด ทั้ง ๆ ที่มีข้อสงสัยหรือพยานหลักฐานไม่เพียงพอ

³ บุญญารัตน์ พัฒนมะหินทร์, ‘หัวข้อหลักนิติธรรม เรื่องจอมทัพไทย : กระบวนการยุติธรรมทหารกับหลักนิติธรรม’ (รายงานส่วนบุคคล วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ สถาบันรัฐธรรมนุญศึกษา 2557) 2-3.

- (4) เพื่อเป็นเครื่องมือของฝ่ายบริหารโดยเฉพาะกิจการราชทัณฑ์ที่จะนำการพระราชทานอภัยโทษเป็นสิ่งจูงใจให้นักโทษประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในระเบียบวินัย อยู่อย่างสงบเรียบร้อยเป็นผลดีต่อการปกครอง
- (5) ลดความเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคมในความรู้สึกของนักโทษก่อให้เกิดสำนึกในการทำความดีต่อไป เป็นการสนับสนุนนโยบายการแก้ไขนักโทษให้กลับตนเป็นคนดี ซึ่งสอดคล้องกับหลักอาชญาวิทยาและหลักทัณฑวิทยา
- (6) เพื่อประโยชน์ต่อสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศ ในกรณีที่มีการร้องขอจากประมุขหรือผู้นำจากต่างประเทศ เช่น พระมหากษัตริย์ ประธานาธิบดี นายกรัฐมนตรี เป็นต้น

3. แนวคิดเชิงนิติปรัชญาของชาววิญญูและเบนแรมต่อการพระราชทานอภัยโทษ

3.1 แนวคิดเชิงนิติปรัชญาของชาววิญญูต่อการพระราชทานอภัยโทษ

กฎหมายว่าด้วยการพระราชทานอภัยโทษของไทยเป็นกฎหมายที่มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่ใช้บังคับอยู่ในขณะนั้น ทำให้การพิจารณาความชอบธรรมของกฎหมายนี้จึงต้องพิจารณาผ่านเจตนารมณ์ของกฎหมายที่มีรากฐานยึดโยงกับการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ของไทย ด้วยเหตุนี้ แนวคิดของชาววิญญูซึ่งเป็นนักคิดคนสำคัญในสำนักประวัติศาสตร์จึงเหมาะสมในการนำมาพิจารณาถึงความชอบธรรมของกฎหมายว่าด้วยการพระราชทานอภัยโทษของไทย

แนวคิดของชาววิญญูกล่าวว่ากฎหมายมิใช่สิ่งที่ผู้มีอำนาจหรือรัฐอธิปไตยตราขึ้นมา แต่กฎหมายเกิดขึ้นและพัฒนาจากประวัติศาสตร์ของแต่ละชาติ⁴ ควบคู่ไปพร้อมกับการสร้างประเพณีและวัฒนธรรมร่วมภายในสังคมจนฝังลึกอยู่ในประวัติศาสตร์ของแต่ละชาติ โดยเริ่มแรกปรากฏในรูปจารีตประเพณีที่คนในชุมชนยึดถือและปฏิบัติตาม ต่อมาเมื่อสังคมมีความซับซ้อนขึ้นจึงยกระดับเป็นสาขาวิชานิติศาสตร์ที่นักกฎหมายเป็นผู้ปรับปรุงผ่านการนำอดีตร่วมกันของคนในชาติมาบัญญัติเป็นกฎหมายเพื่อปรุงแต่งกฎหมายให้มีความลึกซึ้งขึ้น และสามารถตอบสนองความต้องการของคนในชาติได้ จึงกล่าวได้ว่ากฎหมายตามแนวคิดของชาววิญญูจึงเกิดจากจิตสำนึกร่วมกันของประชาชนภายในชาติแต่ละชาติ คือ จิตวิญญาณประชาชาติ (Volksgeist)⁵ ซึ่งแต่ละชนชาติ แต่ละยุคสมัยย่อมมีจิตวิญญาณประชาชาติที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับเจตจำนงร่วมกันของประชาชนในขณะนั้น ทำให้กฎหมายจึงมีวิวัฒนาการเหมือนกับสิ่งมีชีวิตที่มีการเคลื่อนไหวและปรับตัวอยู่ตลอดเวลา⁶ ดังนั้น การพิจารณาถึงความชอบธรรมของกฎหมายตามแนวคิดชาววิญญูจึงต้องพิจารณาว่ากฎหมายนั้นสอดคล้องกับจิตวิญญาณประชาชาติหรือไม่

เมื่อนำแนวคิดของชาววิญญูมาพิจารณาการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทยพบว่ากฎหมายว่าด้วยการพระราชทานอภัยโทษมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยตอนต้น ในลักษณะอำนาจเด็ดขาดของพระมหากษัตริย์ในการลงโทษและอภัยโทษเสมือนดังพ่อที่ปกครองและลงโทษลูก ทำให้จิตวิญญาณประชาชาติของประชาชนในสมัย

⁴ Frederick Charles von Savigny, *Of The Vocation of Our Age for Legislation and Jurisprudence* (Abraham Hayward, 2nd edn, Batoche Books, 1999) 14.

⁵ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, *ประวัติศาสตร์ความคิดนิติปรัชญา* (พิมพ์ครั้งที่ 2, สำนักพิมพ์อ่านกฎหมาย 2565) 369-372.

⁶ เพิ่งอ้าง 370.

สุขุขทัยจึงยึดโยงอยู่กับการเคารพสถาบันพระมหากษัตริย์เหมือนดังพ่อที่ดูแลลูกในครอบครัว⁷ ดังนั้นพระมหากษัตริย์ในสมัยอยุธยาจึงมีอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษโดยชอบธรรม ต่อมาในสมัยสุโขทัยตอนปลายต่อเนื่องมาจนถึงสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้มีการนำหลักธรรมราชาซึ่งเป็นหลักการทางพระพุทธศาสนาและหลักเทวราชาที่ยกย่องเป็นเจ้าชีวิต ทรงมีพระราชอำนาจเด็ดขาดในการตัดสินคดีและอภัยโทษ ดังนั้น จิตวิญญาณประชาชาติในยุคนี้จึงเป็นการเคารพสถาบันพระมหากษัตริย์เปรียบดังเจ้าชีวิต⁸

ต่อมาประเทศไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลางได้มีการเปลี่ยนระบอบการปกครองเป็นสมบูรณาญาสิทธิราชย์และปฏิรูปกฎหมายให้มีความทันสมัยเทียบเท่าชาติตะวันตก ประเทศไทยจึงนำแนวคิดและกฎหมายของชาติตะวันตกมาบัญญัติเป็นกฎหมาย และมีการสร้างส่วนราชการต่าง ๆ เพื่อช่วยพระมหากษัตริย์ในการบริหารราชการแผ่นดิน ไปจนถึงระบอบประชาธิปไตยในสมัยปัจจุบันที่มีการลดอำนาจของกษัตริย์ลงให้อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ แต่ถึงกระนั้นหนึ่งในกฎหมายที่ยังคงยึดกับจารีตประเพณีดั้งเดิม คือกฎหมายว่าด้วยการพระราชทานอภัยโทษ โดยพระมหากษัตริย์ยังคงมีอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษเช่นเดิม เพียงแต่มีการลดอำนาจพระมหากษัตริย์กษัตริย์ลงอย่างมาก เช่น พระมหากษัตริย์ไม่มีสิทธิแก้คำพิพากษาของศาล พระมหากษัตริย์ไม่มีอำนาจวินิจฉัยอรรถคดีดั้งเดิม จึงแสดงให้เห็นว่าในอดีตถึงแม้ระบอบการปกครองของประเทศไทยจะเปลี่ยนแปลงไป แต่สิ่งหนึ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลงคือจิตวิญญาณประชาชาติที่เคารพต่อสถาบันพระมหากษัตริย์และให้อำนาจเด็ดขาดแก่พระมหากษัตริย์ในการพระราชทานอภัยโทษ

ในปัจจุบันประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 มาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ทำให้จากเดิมที่ที่อำนาจพระมหากษัตริย์มีอย่างล้นพ้นกลายเป็นอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ ทำให้อำนาจบางประการของพระมหากษัตริย์ถูกจำกัดลง⁹ แต่ถึงกระนั้นประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศไทยยังคงเคารพสถาบันพระมหากษัตริย์ ทำให้จิตวิญญาณประชาชาติยังคงเป็นการเคารพสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่ ทำให้พระมหากษัตริย์จึงมีความชอบธรรมในการพระราชทานอภัยโทษอยู่ ดังเห็นได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 179 ที่วางหลักให้พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษ แต่เนื่องจากตามแนวคิดของชาวยุโรปที่เห็นว่าจิตวิญญาณประชาชาตินี้เป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนไปได้เรื่อย ๆ ตามประวัติศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลให้ในอนาคตจิตวิญญาณประชาชาติของประเทศไทยอาจแปรเปลี่ยนไปเป็นสิ่งที่อื่นได้ เช่น การเคารพสิทธิมนุษยชน

3.2 แนวคิดเชิงนิติปรัชญาของเบนแธมต่อการพระราชทานอภัยโทษ

แนวคิดเรื่องทฤษฎีประโยชน์นิยมของเบนแธมเป็นปรัชญาเชิงจริยธรรม¹⁰ ที่เชื่อว่า สิ่งที่จะถือเป็นการดีหรือความชั่วอันแท้จริงในโลกนี้อยู่ที่ว่าสิ่งนั้นสร้างความทุกข์หรือความสุขให้เกิดแก่มนุษย์ สิ่งที่ทำประโยชน์ซึ่งสร้างความสุขให้กับคนหมู่มากเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ยิ่งเกิดความสุขมากก็ยิ่งดีมาก โดยจะไม่สนใจว่าการกระทำนั้นจะดีหรือจะเลว ถ้าเป็นการกระทำที่นำความสุขมาให้คนส่วนใหญ่ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ดีแล้วตามแนวคิดนี้ กล่าวคือ การกระทำใด ๆ ที่จะเรียกได้ว่าถูกต้องหรือดีงามต้องเป็นการกระทำที่สำเร็จประโยชน์ใน

⁷ ชฎารัตน์ ทองรุต, 'ความชอบธรรมของอำนาจในการอภัยโทษ' (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2556) 172-175.

⁸ ขาดิชา ยมกสง, 'พระราชทานอภัยโทษ' (สถาบันพระปกเกล้า) <<http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=พระราชทานอภัยโทษ#>> สืบค้นเมื่อ 5 เมษายน 2567.

⁹ ชฎารัตน์ ทองรุต (เชิงอรรถ 7) 175.

¹⁰ William Sweet, 'Jeremy Bentham (1748-1832)' (*The Internet Encyclopedia of Philosophy*) <<https://iep.utm.edu/jeremy-bentham/>> accessed 11 May 2024.

การก่อให้เกิดความสุขแก่ทุกคนขึ้นมา และลดปริมาณความทุกข์ ความเจ็บปวด หรือความคับข้องไม่สมหวังทั้งหลาย

โดยนัยข้างต้นนี้ เมื่อนำเอาหลักดังกล่าวมาปรับใช้ในเชิงนิติปรัชญา จึงเป็นการพิจารณาที่บทบาทของรัฐในการออกกฎหมายเพื่อการอภัยโทษว่าสามารถสร้างความสุขให้เกิดแก่สังคมมากที่สุดแล้วหรือไม่¹¹ แม้จะมีการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลไปบ้าง แต่เชื่อว่าหากมีการปฏิบัติตามกฎหมายเป็นการทั่วไปแล้วย่อมให้ผลลัพธ์ในแง่ประโยชน์สุขสูงสุดของสังคมโดยรวม โดยกฎหมายในทัศนะของเบนแธมเกิดจากเจตจำนงของมนุษย์ผู้ทรงอำนาจ จึงสามารถแก้ไข เปลี่ยนแปลง หรือยกเลิกกฎหมายได้ หากการนั้นจะนำมาสู่ประโยชน์สุขและไม่ก่อให้เกิดความทุกข์ในภายหลังแก่คนจำนวนมากในสังคม โดยเน้นที่ความสุขของสังคมในรูปแบบที่เข้าใจง่ายซึ่งเป็นการดูที่ผลลัพธ์มากกว่าการไปพิจารณาที่มาหรือเนื้อหาของกฎหมาย และมีพื้นฐานอยู่บนการคำนวณผลที่เกิดขึ้นตามมามากกว่าอยู่บนหลักการทางกฎหมาย

ดังนั้นแล้ว แนวความคิดประโยชน์นิยมนี้เป็นการวิเคราะห์ความเหมาะสมของกฎหมายได้โดยพิจารณาจากผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น แม้ไม่สามารถนำมาพิจารณาความเป็นกฎหมายได้ แต่ตามความคิดของเบนแธม นิติศาสตร์กับจริยศาสตร์ต้องสัมพันธ์กัน กล่าวคือ กฎหมายจะต้องเป็นคำสั่งที่มีการใช้บังคับเพื่อประโยชน์สุขของสังคมส่วนรวม ถ้าประชาชนเห็นดีเห็นงามก็เชื่อได้ว่ากฎหมายฉบับนั้นยุติธรรม

เมื่อนำแนวคิดของเบนแธมมาพิจารณาความเหมาะสมของการพระราชทานอภัยโทษในประเทศไทย ต้องพิจารณาถึงผลลัพธ์ซึ่งเป็นความสุขที่เกิดขึ้นทั้งกระบวนการการลงโทษและการอภัยโทษละเอียดย่อยในทางนิติปรัชญาตามแนวคิดประโยชน์นิยม หมายความว่า การที่จะตัดสินว่าการกระทำอย่างหนึ่งเป็นการกระทำที่ถูกต้องเหมาะสมหรือไม่ ต้องพิจารณาว่าการกระทำนั้นก่อให้เกิดผลดีแก่สังคมตามหลักประโยชน์นิยมหรือไม่ กล่าวคือ สิ่งนั้นก่อให้เกิดความสุขต่อคนจำนวนมากที่สุดหรือไม่ ถ้าใช่สิ่งนั้นก็เป็นการเหมาะสมแล้ว ดังนี้

ลำดับแรก การพิจารณาว่า “การลงโทษ” เหมาะสมหรือไม่ ต้องพิจารณาว่านำไปสู่ความสุขโดยรวมหรือประโยชน์สูงสุดต่อสังคมหรือไม่ ซึ่งตามแนวคิดของเบนแธมจะเห็นได้ว่าการที่สังคมจะมีความสุขได้นั้นก็เนื่องมาจากคนในสังคมอยู่ในกฎเกณฑ์ เคารพกฎหมาย ไม่กระทำความผิดขึ้น ฉะนั้นถ้าหากว่าเมื่อมีการลงโทษแล้วจะเป็นผลให้สามารถป้องกันคนในสังคมไม่ให้กระทำความผิดขึ้นได้¹² ถือว่าการลงโทษนั้นก่อให้เกิดผลดีเป็นสิ่งที่เหมาะสมและควรกระทำ เพราะการลงโทษนั้นบรรลุวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันสังคมไม่ให้เกิดการกระทำความผิดเช่นนี้ขึ้นมาอีก

ลำดับต่อมา การพิจารณาว่า “การให้อภัยโทษ” เหมาะสมหรือไม่ ต้องพิจารณาว่านำไปสู่ความสุขโดยรวมหรือประโยชน์สูงสุดต่อสังคมหรือไม่ ซึ่งตามแนวคิดของเบนแธมเห็นว่าการเมืองเป็นเรื่องสำคัญที่สุดของหลักการในเรื่องการให้อภัยโทษ รัฐไม่ควรลดการลงโทษให้น้อยลง เนื่องจากการลงโทษเป็นการเหมาะสมที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดของสังคมตามที่ได้พิจารณาแล้วข้างต้น จึงไม่ควรละเลยการลงโทษเพื่อที่จะป้องกันสังคมไม่ให้อาชญากรรมเกิดขึ้นอีก แต่เบนแธมเห็นด้วยว่ารัฐควรมุ่งเน้นไปที่การอภัยโทษมากขึ้นหากการอภัยโทษนั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของสังคม ไม่ว่าจะเป็นไปเพื่อฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้กลับตัวมาเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม หรือเพื่อเป็นเหตุจูงใจและลดความเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคมในความรู้สึกของนักโทษ ซึ่งเป็นเครื่องมือ

¹¹ ฐปทอง กว้างสวาสดี, ‘การศึกษาเชิงวิจารณ์หลักมสุขของ จอห์น สจ๊วต มิลล์’ (วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2531) 22-24.

¹² Aditya Negi, ‘Theory of Bentham: Utilitarian principle’ (2023) 8(5) International Journal of Novel Research and Development 265.

ของฝ่ายบริหารโดยเฉพาะกิจการราชทัณฑ์ หรือเพื่อบรรเทาความแออัดโดยลดจำนวนผู้ต้องขังลง หรือเพื่อแก้ไขความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมตามหลักนิติธรรมและผ่อนคลายความเคร่งครัดในการใช้บังคับกฎหมายตามลายลักษณ์อักษร ซึ่งถ้าหากการอภัยโทษทำให้บรรลุดัตุประสงค์เหล่านี้ก็ย่อมเกิดประโยชน์ต่อสังคม และเป็นการที่เหมาะสมแล้วตามแนวความคิดประโยชน์นิยม

4. บทวิเคราะห์ความชอบธรรมและความเหมาะสมของการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปของประเทศไทยในกรณีศึกษาผ่านแนวคิดเชิงนิติปรัชญาของชาวิญญูและเบนแธม

4.1 กรณีศึกษาเกี่ยวกับการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปของประเทศไทย

ประวัติศาสตร์อันยาวนานของกฎหมายว่าด้วยการอภัยโทษสะท้อนแนวความคิดที่มีรากฐานมาจากค่านิยม วัฒนธรรม และเจตจำนงของผู้มีอำนาจออกกฎหมายนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สังคมไทยที่มีความเป็นพลวัตจึงก่อให้เกิดข้อเท็จจริงใหม่อันส่งผลให้เกิดการตั้งคำถามขึ้นต่อความเหมาะสมของกระบวนการอภัยโทษ

ในแง่ของกระบวนการอภัยโทษ กรมราชทัณฑ์จะเป็นองค์กรทางกระบวนการยุติธรรมที่เข้ามาทำหน้าที่ปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล โดยดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการราชทัณฑ์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง หนึ่งในอำนาจขององค์กรดังกล่าวคือมีส่วนในการอภัยโทษให้แก่นักโทษที่เข้าเงื่อนไขหลังจากที่ศาลกำหนดโทษตามคำพิพากษาถึงที่สุดมาแล้ว ส่งผลให้มีลักษณะของการใช้อำนาจตุลาการเหนือฝ่ายตุลาการเสียเองเพราะเปลี่ยนแปลงโทษตามคำพิพากษาสูงสุดได้ โดยอาจมีเหตุผลในแง่ของผู้ต้องขังมีจำนวนมากกว่าความจุของเรือนจำมากจนกระทบต่อสุขอนามัยและความแออัดในเรือนจำ ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของกรมราชทัณฑ์ตามขั้นตอนตามกฎหมายนั้นคือมีผู้ที่พ้นโทษออกมาจากเรือนจำก่อนกำหนดตามคำพิพากษา ซึ่งอาจจะยังไม่ได้รับการกลั่นกรองว่าพ้นระยะอันตรายอย่างสมบูรณ์และพร้อมกลับสู่สังคมแล้วหรือไม่ อันอาจเป็นการเพิ่มโอกาสที่จะเกิดอาชญากรรมจากการกระทำผิดซ้ำ

การศึกษาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในสังคมไทย กรณีที่ผู้ต้องโทษได้รับอภัยโทษตามขั้นตอนทางกฎหมายจากกรมราชทัณฑ์ผ่านคดีของ “นายสมคิด พุ่มพวง”¹³ ฆาตกรต่อเนื่องซึ่งได้ก่อเหตุฆาตกรรมในช่วงเดือนมกราคมถึงมิถุนายน พ.ศ. 2548 ไปถึง 5 ศพในพื้นที่ภาคอีสานและภาคใต้ โดยมีความผิดหลายฐาน ได้แก่ ฐานฆ่าผู้อื่นโดยไตร่ตรองไว้ก่อน โดยทรมานหรือกระทำทารุณโหดร้าย ฐานลักทรัพย์ ฐานซ่อนเร้น ย้าย หรือทำลายศพ หรือส่วนของศพเพื่อปิดบังการเกิด การตาย หรือสาเหตุแห่งการตาย และฐานเป็นการกระทำใด ๆ ต่อศพหรือสภาพแวดล้อมในบริเวณที่พบศพก่อนการชันสูตรพลิกศพเสร็จสิ้น ในประการที่น่าจะทำการชันสูตรพลิกศพหรือผลทางคดีเปลี่ยนแปลงไปเพื่ออำพรางคดี รวมทั้งสิ้น 5 คดี คดีส่วนใหญ่ศาลตัดสินให้ประหารชีวิตแต่จำเลยให้การสารภาพ ศาลพิจารณาลดโทษจำคุกเหลือ 5 ปี 6 เดือน 15 วัน จึงพิพากษาลดโทษจากประหารชีวิตเป็นจำคุกตลอดชีวิต เพราะไม่อาจตัดสินโทษให้ประหารชีวิต 5 ครั้งจากความผิดที่ฆ่าผู้อื่นไป 5 คนได้ นายสมคิดจึงเข้าเรือนจำไปด้วยโทษจำคุกตลอดชีวิต

การที่นายสมคิดกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาหลายฐานข้างต้น เนื่องด้วยเป็นความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย ซึ่งเป็นความผิดในคดีอุกฉกรรจ์ คดีสะเทือนขวัญ หรือคดีที่เป็นที่สนใจของประชาชน

¹³ ผู้จัดการออนไลน์, ‘เผย “หลักทัณฑ์พินาศ” ลดโทษ “สมคิด พุ่มพวง” คุกตลอดชีวิตเหลือ 14 ปี ก่อนก่อเหตุซ้ำ’ (MGROnline, 17 ธันวาคม 2562) <<https://mgronline.com/online/section/detail/9620000120161>> สืบค้นเมื่อ 2 เมษายน 2567.; ไทยพีบีเอส, ‘ศาลตัดสินประหารชีวิต “สมคิด พุ่มพวง” ฆาตกรต่อเนื่อง’ (ThaiPBS, 2 เมษายน 2564), <<https://www.thaipbs.or.th/news/content/303022>> สืบค้นเมื่อ 2 เมษายน 2567.

ดังนั้น ในช่วงที่เป็นนักโทษเด็ดขาดเข้าใหม่นายสมคิดจึงถูกจัดให้อยู่ในชั้นต้องปรับปรุงมาก อันเป็นลำดับขั้นต่ำสุดของการแบ่งชั้นนักโทษเด็ดขาด เป็นไปตามกระบวนการที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงกำหนดประโยชน์ของนักโทษเด็ดขาด และเงื่อนไขที่นักโทษเด็ดขาดซึ่งได้รับการลดวันต้องโทษจำคุกหรือการพักการลงโทษและได้รับการปล่อยตัวต้องปฏิบัติ พ.ศ. 2562 ข้อ 3(5) และข้อ 1(1)(จ) แห่งประกาศกระทรวงยุติธรรม เรื่อง กำหนดความผิดในคดีอุกฉกรรจ์ คดีสะเทือนขวัญ หรือคดีที่เป็นที่สนใจของประชาชน พ.ศ. 2563¹⁴

ในระหว่างถูกจำคุก นายสมคิดเป็นนักโทษที่ประพฤติตนดีเสมอมา จึงได้รับประโยชน์จากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 52(5) ประกอบกับกฎกระทรวงกำหนดประโยชน์ของนักโทษเด็ดขาด และเงื่อนไขที่นักโทษเด็ดขาดซึ่งได้รับการลดวันต้องโทษจำคุกหรือการพักการลงโทษและได้รับการปล่อยตัวต้องปฏิบัติ พ.ศ. 2562 ข้อ 26(1) ซึ่งกำหนดให้แก่นักโทษเด็ดขาดที่แสดงให้เห็นว่ามีความประพฤติดี มีความอดทน ความก้าวหน้าในการศึกษา และทำงานเกิดผลดี หรือทำความชอบแก่ทางราชการเป็นพิเศษ โดยนายสมคิดได้เลื่อนชั้นจนกระทั่งเป็นนักโทษชั้นเยี่ยมในที่สุด และได้ลดวันต้องโทษจำคุกเดือนละไม่เกิน 5 วันไปเรื่อย ๆ จากการเป็นนักโทษเด็ดขาดชั้นเยี่ยมที่รับโทษจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดมาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปีในกรณีที่ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิตที่มีการเปลี่ยนโทษจำคุกตลอดชีวิตเป็นโทษจำคุกมีกำหนดเวลานี้จึงเป็นส่วนแรกที่ส่งผลให้วันต้องโทษจำคุกของนายสมคิดลดลง นอกจากตัวบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องดังกล่าว นายสมคิดก็ยังได้ลดวันต้องโทษจำคุกจากพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษในโอกาสสำคัญ ๆ เรื่อยมา¹⁵

ภายหลังได้รับการลดวันต้องโทษจำคุกตามกระบวนการทางกฎหมายมาตามลำดับ ท้ายที่สุดนายสมคิดก็พ้นโทษออกจากเรือนจำเมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 นักโทษที่ต้องโทษตามคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกตลอดชีวิตอย่างนายสมคิดจึงได้รับโทษจำคุกจริงเพียง 14 ปี เท่านั้น โดยเหตุผลที่นายสมคิดได้รับการลดโทษ แม้ว่าศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิตไปแล้วก็ตาม เนื่องมาจากกระบวนการยุติธรรมของศาลและกรมราชทัณฑ์แตกต่างกัน กล่าวคือ ภายหลังจากศาลซึ่งเป็นองค์กรฝ่ายตุลาการ

¹⁴ กฎกระทรวงกำหนดประโยชน์ของนักโทษเด็ดขาด และเงื่อนไขที่นักโทษเด็ดขาดซึ่งได้รับการลดวันต้องโทษจำคุกหรือการพักการลงโทษ และได้รับการปล่อยตัวต้องปฏิบัติ พ.ศ. 2562

ข้อ 2 “การแบ่งชั้นนักโทษเด็ดขาดมีดังต่อไปนี้

- (1) ชั้นเยี่ยม
- (2) ชั้นดีมาก
- (3) ชั้นดี
- (4) ชั้นกลาง
- (5) ชั้นต้องปรับปรุง
- (6) ชั้นต้องปรับปรุงมาก”

ข้อ 3 “นักโทษเด็ดขาดเข้าใหม่ ให้จัดอยู่ในชั้นกลาง เว้นแต่กรณีดังต่อไปนี้ ...

- (5) นักโทษเด็ดขาดซึ่งกระทำความผิดในคดีอุกฉกรรจ์ คดีสะเทือนขวัญ หรือคดีที่เป็นที่สนใจของประชาชน ตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด ให้จัดอยู่ในชั้นต้องปรับปรุงมาก”

ประกาศกระทรวงยุติธรรม เรื่อง กำหนดความผิดในคดีอุกฉกรรจ์ คดีสะเทือนขวัญ หรือคดีที่เป็นที่สนใจของประชาชน พ.ศ. 2563

ข้อ 1 “ความผิดในคดีอุกฉกรรจ์ คดีสะเทือนขวัญ หรือคดีที่เป็นที่สนใจของประชาชนดังต่อไปนี้ ให้จัดชั้นนักโทษเด็ดขาดเข้าใหม่ อยู่ในชั้นต้องปรับปรุงมาก

- (1) ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา

- (จ) ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย ตามมาตรา 289”

¹⁵ workpointTODAY, ‘สมคิด พุ่มพวง ถูกตัดสินจำคุกตลอดชีวิต ทำไม่รับโทษจริงแค่ 14 ปี’ (workpointTODAY, 17 ธันวาคม 2562) <<https://workpointtoday.com/somkid-3/>> สืบค้นเมื่อ 2 เมษายน 2567.

มีคำพิพากษาแล้วจึงจะเข้าสู่ขั้นตอนของกรมราชทัณฑ์ซึ่งเป็นหน่วยงานฝ่ายบริหาร เมื่อมีการจัดการที่แยกกัน ส่งผลให้กระบวนการอภัยโทษตามอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ขัดแย้งกับคำพิพากษาของศาลนั่นเอง

อย่างไรก็ดี นายสมคิดได้ก่อคดีฆาตกรรมเหยื่อรายที่ 6 เมื่อปลายปี พ.ศ. 2562 ภายหลังจากที่เพิ่งพ้นโทษออกมาจากเรือนจำได้เพียง 6 เดือนเศษเท่านั้น ในปี พ.ศ. 2564 ศาลจังหวัดขอนแก่นจึงได้อ่านคำพิพากษาโดยสั่งประหารชีวิตสถานเดียว และริบของกลางในการก่อเหตุทั้งหมด โดยประเด็นสำคัญในคำพิพากษาคือการที่ศาลระบุว่า “จำเลยก่อเหตุซ้ำโดยไม่เกรงกลัวกฎหมายบ้านเมือง ทั้งไม่สำนึกในการกระทำ ความผิด ขาดความเมตตาปรานี สร้างความสูญเสียแก่สุจริตชน และที่สำคัญเป็นอันตรายต่อสังคมอย่างใหญ่หลวง ศาลจึงไม่มีเหตุบรรเทาโทษ”¹⁶

เมื่อพิจารณาจากคดีที่ยกเป็นกรณีศึกษานี้ เนื่องจากกระบวนการอภัยโทษในคดีดังกล่าวได้ปล่อยนักโทษคดีอุกฉกรรจ์สะเทือนขวัญ ที่ซ้ำยังไม่สำนึกผิดและเป็นอันตรายต่อสังคมอย่างใหญ่หลวง ให้ได้รับการลดหย่อนผ่อนโทษเร็วกว่าที่ควรจะเป็น ส่งผลให้เกิดความหวาดระแวงต่อคนในสังคมเป็นวงกว้าง เกิดความไม่ปลอดภัยและความสูญเสียขึ้นในสังคมภายหลังจากการอภัยโทษไปโดยผ่านสำนึกความเป็นธรรมและความสุจริตชนอย่างไม่เหมาะสม จึงนับเป็นการกระทำตามกระบวนการทางกฎหมายอันนำมาซึ่งความทุกข์ของคนในสังคมจำนวนมาก

4.2 การวิเคราะห์ข้อเท็จจริงในกรณีศึกษาผ่านแนวคิดเชิงนิติปรัชญาของชาวยุญ

จากกรณีศึกษาเรื่องนายสมคิดข้างต้น กรณีนี้แม้ว่าจะประพัตินตจนได้เลื่อนขั้นเป็นนักโทษชั้นเยี่ยม กระทั่งเข้าเกณฑ์นักโทษที่ได้รับการลดวันต้องโทษตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 และได้รับอภัยโทษตามพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ อย่างถูกต้องและชอบธรรมตามกระบวนการทางกฎหมาย เนื่องจากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ดังกล่าวเป็นกฎหมายที่กำหนดอำนาจหน้าที่ของราชทัณฑ์และว่าด้วยการบังคับโทษจำคุกตามคำพิพากษาของประเทศไทย และพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษได้ตราขึ้นมาโดยอาศัยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 179 ประกอบมาตรา 175 ให้อำนาจไว้นอกจากนั้นยังกล่าวได้ว่าการอภัยโทษก็กระทำผ่านพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์อันเป็นประมุขแห่งรัฐไทยทรงพระราชทานให้ ดังนั้น ในกระบวนการทางกฎหมายจึงมีความชอบธรรม และสะท้อนจิตวิญญาณประชาธิปไตยของประชาชนชาวไทยที่ให้ความเคารพต่อสถาบันพระมหากษัตริย์มาเป็นเวลายาวนาน

อย่างไรก็ดี การวิเคราะห์ประเด็นที่ว่า การอภัยโทษมีความชอบธรรมตามแนวความคิดของชาวยุญไม่อาจตอบปัญหาเรื่องความเหมาะสมของการอภัยโทษต่อบางกรณีที่เกิดขึ้นจริงได้ อ้างอิงจากข้อเท็จจริงในกรณีศึกษาข้างต้นว่านายสมคิดไม่ได้สำนึกในความผิดที่ได้กระทำเลยหลังจากที่ได้รับโอกาสกลับคืนสู่สังคม หากแต่ยังก่อเหตุฆาตกรรมในรูปแบบเดิมจนส่งผลกระทบต่อความหวาดหวั่นเรื่องความปลอดภัยของประชาชนในสังคมเป็นวงกว้าง กรณีนี้จึงสะท้อนว่ากระบวนการอภัยโทษและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องปล่อยตัวนายสมคิดกลับคืนสู่สังคมก่อนระยะปลอดภัย และผู้กระทำผิดได้รับโทษไม่เหมาะสมกับความผิดที่กระทำลงไปจริง เนื่องจากการพิจารณาจิตวิญญาณประชาธิปไตยตามบริบททางประวัติศาสตร์เพียงอย่างเดียวจะก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์จากสังคมเรื่องความเหมาะสมในกระบวนการพิจารณาคดี เพราะแนวความคิดของชาวยุญไม่สามารถเข้าไปวัดความต้องการหรือเจตจำนงของประชาชนในสังคมปัจจุบันได้ ด้วยเหตุที่จิตวิญญาณ

¹⁶ กระทรวงยุติธรรม, ‘กรมราชทัณฑ์ รับกรณีลดโทษ สมคิด พุ่มพวง ฆาตกรต่อเนื่องหลังก่อเหตุซ้ำ มีปัญหา’ (Ministry of Justice, 17 ธันวาคม 2562) <<https://www.moj.go.th/view/38841>> สืบค้นเมื่อ 2 เมษายน 2567.

ประชาชาติสามารถพัฒนาการได้อย่างต่อเนื่องตามประวัติศาสตร์และสังคมซึ่งเป็นพลวัต ส่งผลให้จิตวิญญาณประชาชาตินั้นย่อมแตกต่างกันไปตามกาลสมัยและท้องที่ ดังนั้น แนวความคิดของชาววิญญูซึ่งมุ่งสังเกตปรากฏการณ์ทางกฎหมายในทางประวัติศาสตร์จึงไม่ตอบโจทย์เรื่องความเหมาะสมของการอภัยโทษที่จะอำนวยความสะดวกต่อประโยชน์สุขสูงสุดให้เกิดขึ้นจริงในสังคมปัจจุบันได้ เป็นเหตุให้ต้องคำนึงถึงความรู้สึกและจิตสำนึกผิดชอบชั่วดีตามบริบทของประชาชนในสังคมปัจจุบันนี้ประกอบกันด้วยนั่นเอง

4.3 การวิเคราะห์ข้อเท็จจริงในกรณีศึกษาผ่านแนวคิดเชิงนิติปรัชญาของเบนแรม

กฎหมายเพื่อการอภัยโทษหากสามารถบรรลุถึงวัตถุประสงค์อันก่อให้เกิดประโยชน์และสร้างความสุขให้เกิดแก่สังคมมากที่สุดย่อมเป็นกฎหมายที่มีความเหมาะสม อย่างไรก็ตาม ในบางกรณีที่การอภัยโทษนั้นไม่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและไม่สมประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของการอภัยโทษ การได้รับอภัยโทษก็เป็นการไม่เหมาะสม

จากกรณีศึกษาเรื่องนายสมคิดข้างต้น แม้นายสมคิดจะเป็นนักโทษชั้นเยี่ยมหรือมีพฤติกรรมดีในเรือนจำเพียงใดและการลดโทษได้เป็นไปตามกระบวนการอภัยโทษตามกฎหมายก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาถึงพฤติกรรมการก่อเหตุฆาตกรรมซึ่งเป็นคดีอาญาอุกฉกรรจ์และสะท้อนขวัญนั้นถึง 5 คดีต่อเนื่องกัน แสดงให้เห็นว่านายสมคิดผู้กระทำความผิดขาดสำนึกยังคิดและการยับยั้งชั่งใจ ทั้งเมื่อถูกปล่อยตัวออกจากเรือนจำเพียง 6 เดือนเศษก็ไม่สำนึกในความผิดและไม่ปรากฏว่ากระบวนการในเรือนจำช่วยฟื้นฟูแก้ไขให้นายสมคิดปรับตัวและกลับสู่สังคมได้อย่างเต็มที่จนนำไปสู่การกระทำผิดซ้ำ ดังที่เห็นได้จากการก่อเหตุฆาตกรรมอีกครั้งเป็นคดีที่ 6 นั่นเอง

กรณีดังกล่าวย่อมสะท้อนปัญหาว่าการอภัยโทษนี้ไม่มีความเหมาะสม อีกทั้งยังก่อให้เกิดประเด็นว่าการพิจารณาลดโทษนักโทษลักษณะดังกล่าวโดยใช้เกณฑ์ลดโทษมาตรฐานเช่นเดียวกับนักโทษทั่วไปนั้นไม่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพมากพอที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของการอภัยโทษ การอภัยโทษที่เกิดขึ้นในกรณีศึกษาดังกล่าวไม่เหมาะสมตามแนวคิดประโยชน์นิยมของเบนแรม นายสมคิดผู้กระทำผิดสมควรได้รับการอภัยโทษ เนื่องจากการอภัยโทษดังกล่าวไม่สามารถฟื้นฟูเขาให้กลับมาเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมได้ จึงไม่สมประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายว่าด้วยการอภัยโทษ

นอกจากนี้ การอภัยโทษที่เกิดขึ้นได้สร้างความสูญเสียขึ้นอีกและยังเพิ่มความทุกข์แก่สุจริตชนอื่นในสังคม ทั้งยังก่อให้เกิดอันตรายต่อสังคม และนำมาซึ่งเพียงประโยชน์ส่วนตนของนายสมคิด เห็นได้อย่างชัดเจนว่าการอภัยโทษไม่เหมาะสมในกรณีนี้ เนื่องจากไม่ได้สร้างความสุขให้เกิดขึ้น ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและไม่บรรลุเป้าประสงค์ที่แท้จริงของการอภัยโทษ ดังนั้น ในการพิจารณาการพระราชทานอภัยโทษต้องพิจารณาข้อเท็จจริงเป็นรายกรณีไป เพราะในแต่ละกรณีย่อมมีข้อเท็จจริงที่ต่างกันซึ่งนำมาซึ่งผลลัพธ์เรื่องความเหมาะสมที่ต่างกัน

ตามแนวคิดประโยชน์นิยมของเบนแรม รัฐไม่ควรลงโทษน้อยลง แต่ควรมุ่งเน้นไปที่การอภัยโทษมากขึ้น อย่างไรก็ตามต้องพิจารณาการอภัยโทษเป็นรายกรณีไป โดยการนำแนวคิดที่มุ่งหวังผลประโยชน์สูงสุดและความสุขสูงสุดมาเป็นหลักในการตัดสินใจ จึงจะช่วยให้สังคมมีความเป็นธรรมและเหมาะสมเป็นที่ยอมรับ อันจะนำมาสู่ความสุขของทุกคนในสังคมได้มากยิ่งขึ้นอย่างแท้จริง ดังนั้น เราสามารถนำแนวคิดเชิงนิติปรัชญาของเบนแรมมาใช้ในการอธิบายข้อพิจารณาเกี่ยวกับความเหมาะสมของการพระราชทานอภัยโทษที่แนวคิดชาววิญญูไม่สามารถเข้าไปให้คำตอบได้ เพื่อประโยชน์แห่งกฎหมายว่าด้วยการอภัยโทษที่พึงปรากฏทั้งความชอบธรรมและความเหมาะสมแห่งประโยชน์สุขของประชาชนในสังคม

5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

กฎหมายว่าด้วยการอภัยโทษในประเทศไทยมีประวัติศาสตร์ยาวนานมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในมาตรา 179 ประกอบมาตรา 175 รวมถึงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในมาตรา 261 ทวิ เป็นหลักในการกำหนดอำนาจและหลักเกณฑ์ต่าง ๆ วัตถุประสงค์ของกฎหมายนี้เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้รับโอกาสกลับคืนสู่สังคมผ่านกระบวนการยุติธรรม ซึ่งมีกรมราชทัณฑ์ คณะรัฐมนตรี กระทรวงยุติธรรม และพระมหากษัตริย์เป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญ

เมื่อพิจารณาความชอบธรรมและความเหมาะสมของการพระราชอภัยโทษเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาอย่างละเอียดในหลายมิติ รวมถึงในทัศนะเชิงนิติปรัชญาของสองนักคิดสำคัญ คือ ชาวิญญูและเบนแธม การนำแนวคิดของทั้งสองมาปรับใช้ในบริบทของสังคมไทยปัจจุบันจะช่วยให้เห็นแนวทางที่เหมาะสมและยุติธรรมมากขึ้น

ชาวิญญูมองถึงความสำคัญของ “จิตวิญญาณประชาชาติ” ซึ่งเป็นหลักการที่มองว่ากฎหมายควรสอดคล้องกับวัฒนธรรมและค่านิยมของสังคมในแต่ละยุคสมัย ในบริบทของสังคมไทยในปัจจุบันที่เป็นพหุวัฒนธรรมและมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอยู่เสมอ การพิจารณาจิตวิญญาณประชาชาติเป็นเรื่องที่ท้าทาย เพราะจิตวิญญาณประชาชาตินั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ไปตามกาลเวลาและบริบททางสังคม ตัวอย่างเช่น ในยุคสมัยหนึ่ง จิตวิญญาณประชาชาติอาจเน้นสิทธิมนุษยชนมากกว่าการยึดโยงกับสถาบันพระมหากษัตริย์ การนำแนวคิดชาวิญญูมาปรับใช้กับกฎหมายในปัจจุบันจึงต้องค้นหาจิตวิญญาณประชาชาติที่แท้จริง เพื่อให้กฎหมายมีความชอบธรรมในสายตาของประชาชน ดังนั้น การพระราชทานอภัยโทษต้องพิจารณาในมุมมองของสังคมปัจจุบัน ซึ่งอาจต้องมีการปรับปรุงกฎหมายและกระบวนการพิจารณาให้สอดคล้องกับค่านิยมและวิถีชีวิตของประชาชนในยุคปัจจุบัน

ในทางกลับกัน แนวคิดของเบนแธมไม่สามารถให้คำตอบได้ว่ากฎหมายนั้นมีความชอบธรรมพอที่จะเป็นกฎหมายหรือไม่ แต่สามารถให้คำตอบในเรื่องความเหมาะสมได้ โดยพิจารณาความเหมาะสมของกฎหมายจากหลักประโยชน์นิยมที่มุ่งเน้นว่ากฎหมายควรเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของสังคม การพิจารณาความเหมาะสมของการพระราชทานอภัยโทษจึงควรพิจารณาว่าการอภัยโทษนั้นก่อให้เกิดผลดีต่อสังคมหรือไม่ หากเกิดผลดีต่อสังคมจึงถือว่ามีความเหมาะสม ดังนั้น ควรนำหลักนิติศาสตร์และจริยศาสตร์มาเชื่อมโยงให้สัมพันธ์กันเพื่อให้กฎหมายเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของสังคม

5.2 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาความชอบธรรมและความเหมาะสมของกฎหมายว่าด้วยการอภัยโทษผ่านทัศนะเชิงนิติปรัชญาของชาวิญญูและเบนแธม มีดังนี้

- (1) ปรับปรุงกระบวนการพิจารณา: การให้ศาลมีส่วนร่วมในการพิจารณาสิทธิประโยชน์เรื่องการอภัยโทษ จะเพิ่มความเป็นธรรมและความโปร่งใส เนื่องจากเดิมที่อำนาจหน้าที่นี้กรมราชทัณฑ์มีหน้าที่รับผิดชอบ ศาลไม่มีอำนาจเข้ามาแทรกแซงเมื่อได้มีการจัดทำคำพิพากษา จึงควรทำให้กระบวนการนั้นมีความเชื่อมโยงและต่อเนื่องกันมากขึ้น
- (2) แต่งตั้งคณะอนุกรรมการพิจารณาอิสระรายคดี: มาตรา 52(5) แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ที่กำหนดให้ราชทัณฑ์มีอำนาจแต่งตั้งคณะอนุกรรมการมาพิจารณาเรื่องโทษ จึงควรเพิ่ม

ข้อกำหนดในการแต่งตั้งคณะกรรมการให้ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญจากหลายสาขา รวมถึงนักกฎหมาย นักจิตวิทยา และผู้แทนจากภาคประชาสังคมเพื่อพิจารณาคำร้องขอภัยโทษ และให้มีการติดตามผู้ที่ได้รับการภัยโทษเพื่อให้แน่ใจว่าผู้ที่ได้รับการภัยโทษสามารถปรับตัวเข้าสู่สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพและไม่กลับมากระทำผิดซ้ำอีก

- (3) ปรับปรุงเกณฑ์การพิจารณาการลดโทษ: ควรมีเกณฑ์การพิจารณาที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม เช่น ประวัติและพฤติกรรมของผู้ต้องโทษ ลักษณะความผิด ระยะเวลาการต้องโทษ อายุ และสุขภาพ และสำหรับนักโทษคดีร้ายแรง ควรใช้เกณฑ์ประเมินการลดโทษที่ไม่เหมือนนักโทษทั่วไปเพื่อให้เกิดการประเมินที่เข้มข้นและรัดกุมมากยิ่งขึ้น
- (4) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน: ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณา และให้ความเห็นเกี่ยวกับการภัยโทษ เพื่อให้กระบวนการดังกล่าวมีความโปร่งใสและได้ยอมรับจากสังคมและปรับปรุงกฎหมายและนโยบายให้สอดคล้องกับจิตวิญญาณประชาธิปไตยในปัจจุบัน เช่น การปรับปรุงรัฐธรรมนูญ มาตรา 175 และมาตรา 179 รวมถึงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 261 ทวิ เพื่อให้กระบวนการภัยโทษมีความชัดเจนและโปร่งใสมากขึ้น